

2020. január 6–12.

Mértékadó

Kultúra • Tv- és rádióműsor

Álmaink padlásán

Újabb művészgeneráció
érkezik a Csíkyben

Könyv:

Még egyszer Firenzébe
Budapesti írók

Fotó: Memlaur Imre

Álmaink padlásán

A kaposvári Csikyben újabb művészgeneráció érik

A Presser Gábor, Sztevanovity Dusán és Horváth Péter által alkotott szerzőgárda gyereket és felnőttet egyaránt megszólító „félíg mese, félíg musicalje”, *A padlás* egymilliomodik nézőjét köszöntötték december elején a Vígyszínházban. Ám ennél lényegesen többen látták ezt a valóságból és fantáziából szőtt darabot, hiszen az elmúlt 31 év alatt Miskolctól Debrecenén át Zalaegerszegig sorra játszották valamennyi magyarországi kőszínházban, és nagy sikerrel külföldön is bemutatták. Az életünket meghatározó, örök értékekről és általános emberi dolgokról szóló, népszerű művet az idei díszévadban a Csiky Gergely Színház is a műsorára tűzte. Tíz éve is tapsolhatott neki a közönség a kapos-

vári teátrumban; akkor Mamókaként Csonka Ibolya kínálta a szilvás gombócot a Keszégh László rendezte darabban, s átható fahéj- és porcukorillat lengte be a nézőteret. A hitről és kételyről, elvágyódásról és szerelemről, barátságról és közösségről szóló darab mostani előadásában legtöbbször füstszagot érezhettek a nézők, s ez még sejtelmesebbé tette a helyszínt és a történetet, hiszen *Bergendi Barnabás*, az ifjú színész-rendező misztikus mesét álmódott színre.

Mert kell egy hely, / egy vonzás, melyhez tartozunk. / Mert kell egy hely, / hol néha mégis álmodunk – éneklék lelkesen a darab szereplői, akik közül néhányan átmenetileg szellemként lézengenek a földön. Szellemtestüket csak a jók láthatják, azok, akiknek a szíve

olyan tiszta, mint a gyerekeké; a rossz erők képviselői előtt láthatatlanok maradnak. Ez a hely pedig nem más, mint a padlás, mely az élet szerves része, titokzatos közeg, ahol álmok és szerelmek születnek, és ahol még a szellemek is remekül érzik magukat. Ám nemcsak a ház lakói léphetnek be ide, hanem akár még a rendőrség is betoppanhat váratlanul; főleg, ha van egy valamikori házmaster, aki segíti az akciót. Témüller, „az önkéntes segéderő” alakja nem csupán három évtizeddel ezelőtt volt aktuális; a besúgás, az ármánykodás ma is sokak fő motivációja. A *Nyári Oszkár* által alakított joviális koma mellét ugyan kitüntetések tarkítják, de mindenki tisztában van azzal, hogy erkölcsi győztes soha nem lehet.

Nézőként jó bekukkantani a padlásra, ahol megnőnek az árnyak, és ahová csak olykor-olykor szűrődik be egy-egy aprócska fénycsík. A néző is visszafiatalodik, s eszébe jut, amikor gyermekkorában először kéredezkedett föl a padlásra, erre az izgalmas helyre, ahol kísérletezni is lehet, ahogyan a *Benedek Dániel* által alakított Rádiós

is teszi. Az ifjú tudós egy szuperintelligens számítógépet fejleszt, és már igencsak előrelát a munkában. A beszélő gép, Robinson Szvath Tamás hangján szólal meg, és mindenben segítőtje tulajdonosának, ám azért néha ő is *kiakad*. Főleg akkor, amikor kevés a holdfényenergia. Ilyenkor újra kell építenie magát. Rádióhoz közel áll a szomszéd padláslakó, a hegedülni tanuló Süni, akit a kiválóan éneklő Szabó Nikolett játszik. A fiú iránt táplált érzései csak a darab végére találnak viszonzásra. A szerelmespár mindkét tagja olyan tiszta és lelkes – már ezzel is rokonszenvet ébresztenek a nézőkben, nem szólva kifinomult játéukról.

Tóth Molnár Ildikót a szeretetteljes, bölcs, de játékos Mamóka szerepében látjuk; cigánykerekét hányva szinte berobban a padlásra, mindannyiunk padlására. Témüller is rendre megjelenik a szalufák alatt, kifejezve rosszallását a szuperintelligens szerkezet, Robinson miatt; legfőbb gondja, hogy végre lelepleződjön a tettes. A detektívet alakító Kósa Béla elegáns főnökként jár-kezel a színen, olykor öntetszelgő pózba merevedve, míg „másik bal keze”, Törő Gergely Zsolt sziporkázó jelenléttel, keresetlen esetlenséggel alakítja Üteget.

A rendőrök elől menekülő Barrabás, a gengszter, fokozatosan forrósítja a hangulatot; Fándly Csaba csak látszólag azonos a gengszterrel, különben Révész ő, akire különös feladatok várnak. Akrobatikus elemekkel tarkított játéka ezúttal is lenyűgöző, még olyankor is, amikor negatív szerepet alakít. Zsigereibe van oltva a változás és a változtatás szándéka, amit – tudjuk jól – mindig önmagunkon kell kezdenünk.

Az ég és föld között lévő padlást elhagyni készül, és Révész segítségével csodás helyre indul a hosszú évszázadok óta kísértő rokonszenves szellemcsapat, amely valódi egyéniségekből áll. Legkiválóbb tagja a 670 éves, folyton zsörtölődő Lámpás, akit Kalmár Tamás alakít. Megrendítő feladatot kapott a nála 110 évvel fiatalabb, siketnéma szellemtársa is, Óriás, akit Stefánszky István játszik briliánsan. Meg nem szólalhat, ám mozdulatai beszédesek, ahogyan az ereje is. Arcáról mindvégig öröm sugárzik. Óriásszeme ragyog, a tisztaság és a lélek lángja lobog benne. Csakúgy,

mint Kölyökben, a szép hangú, 530 éves, naiv szellemben, akinek bőrébe Zsíros Linda bújt. Herceget, a vele egyidős, finom lelkű szellemet Ragány Misa játssza, meghívott vendékként. Arisztokratikus tartása, eleganciája még ebben a poros környezetben is vonzó, és a varázskönyvben is mindig eligazodik.

A színészek az előadáson Szántó Eszter Rita kitűnő jelmezeit viselik. Wilhelm Judit díszletei között és Gulyás Anna koreográfiájával izgalmas, gondolatgazdag előadást rendezett Bergendi Barnabás. Többnyire fiatal színészekre osztotta a szerepeket, és miközben figyeltem az alakításukat, arra a meggyőződésre jutottam, hogy a Csikyben egy újabb tehetséges művészgeneráció érik. Mielőbb meg kell tanulnunk ezeket az új neveket.

Lőrincz Sándor

Fotó: Memlaur Imre

A képek felhasználását

a Csiky Gergely Színház engedélyezte

európaRÁDIÓ
A református értékadó

94,4 Mhz 102,1 Mhz 90,4 Mhz 100,5 Mhz 100,0 Mhz
Debrecen Mezőkövesd Miskolc Nyíregyháza Sátoraljaújhely

europaradio.hu

EGER 91.8 MHz | MISKOLC 95.1 MHz | TOKAJ 101.8 MHz
SÁTORALJAÚJHELY 90.6 MHz | GYÖNGYÖS 102.2 MHz
ENCS 95.4 MHz | HATVAN 94.0 MHz | TÖRÖKSZENTMIKLÓS 96.4 MHz

SZENT István RÁDIÓ

szentistvanradio.hu

ÖRÖMHÍR MINDENKINEK!
INFO@KATRADIO.HU | 061 255 3333

MAGYAR KATOLIKUS RÁDIÓ
katolikusradio.hu

Mobilmentők

Telefontörténeti kiállítás a Piarista Múzeumban

Hogyan kerül a csizma az asztalra? Vagy másképpen fogalmazva: Mit keres a mobiltelefon a vitrinben? Hiszen ez egy mindennapi használati tárgy, amit a legtöbbször, ha éppen nem telefonálunk, a zsebünkben hordunk.

Két vagy inkább három évtized alatt a távbeszélésnek ez a ma ismert formája teljesen polgárjogot nyert. Ma már kevesen csodálkoznak rá arra, ha valaki a buszon vagy a villamoson unalmában is a mobilját birizgálja, vagy egyszerűen csak „magában beszél”, azaz mikrofonos fülhallgatón keresztül kommunikál távol lévő ismerőseivel.

Nemcsak a műkincseknek, de előbb-utóbb mindenféle tárgynak, a műszaki cikkeknek is kialakul egyfajta rajongótáboruk, és lesznek, akik gyűjteni kezdik ezeket. A modern kor e közismert használati tárgyával, a mobiltelefonnal is így történt. Az említett vitrinekbe pedig úgy kerültek a telefonok, hogy a pesti Piarista Gimnázium ötödik emeleti múzeumában, *GSM – Generációk Saját Mobiljai* címmel időszaki kiállítás nyílt, november 28-án. A Neumann János Számítógép-tudományi Társaság a Vodafone Magyarország Alapítvány támogatásával rendezte meg a tárlatot, a magyarországi GSM-mobilszolgáltatás elindításának 25. évfordulója alkalmából.

A megnyitón elhangzott, kik azok, akik nélkül a kiállítás aligha jöhetett volna létre. Köszönet illeti Képes Gábort, a Neumann-társaság informatikátörténészét, a kiállítás társrendezőjét és persze a gyűjtőket, akik a telefonokat rendelkezésre bocsátották: Csernák

A Nokia gumicsizmája (1978)

Mártont, Domokos Zoltánt, Novák Lászlót, Szepes Györgyöt (Mobilmentők baráti kör), valamint ötödik társukat, egy szegedi gyűjtőt, Ördögh Zoltánt (Retromobil). Több ezer darabos gyűjteményükből válogatták ki az elmúlt huszonöt évben piacra dobott legértékesebb készülékeket, amelyek között a látogatók jó eséllyel viszontláthatják saját egykori mobiljaikat is.

A kiállítást Szalay Imre, a Neumann-társaság ügyvezető igazgatója nyitotta meg: „Köszönettel fogadtuk, hogy erre a patinás helyre, a Piarista Múzeumba hozhattuk el a tárlatot, ami nem csak a technikáról szól. A társadalmi változásokat is bemutatja, hiszen a társadalom is

változott a mobil eszközök megjelenésével. A divat is szerepet játszik a mobilok világában, és változott az életforma is. Fontos lett, hogy állandóan elérhetőek legyünk – mutatott rá Szalay Imre. – A készülékek használatát az teszi lehetővé, hogy mögöttük egy folyamatosan épülő bázisállomás-hálózat áll, mely biztosítja az állandó kommunikációt. Az első generációs mobiltechnológia még rádiótechnológia volt, ezek a készülékek nagyjából 1991-ig voltak piacon. Ezután következett a GSM, és a második generáció óta lehet sms-ezni is.”

Görbe László, a gimnázium egykori fizikatanára és volt igazgatója, aki most a kecskeméti piarista templom plébánosa, köszöntőjében többek között elmondta: 1967-ben jelent meg Kovács Mihály tanár úr könyve, a *Gyakorlati út a kibernetikához*. Ennek utolsó fejeze-

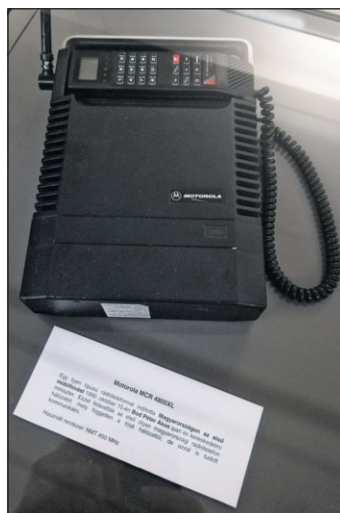
tében a szerző a következőket írja: „Érdeemes a számítógépekkel alaposabban megbarátkoznunk. Hozzáértők véleménye szerint a jövőben nem csak a különleges szakembereknek kell ismerni őket. Eljőhet az idő, hogy telefonhívásra számítógépközpontok állnak szinte mindenkinek a rendelkezésére, hogy a maga szakterületén a gyorsabb, olcsóbb, eredményesebb munka érdekében bármikor felhasználhassa ezeket a gépeket, amelyek kétségtávol korunk legcsodálatosabb alkotásai közé tartoznak.” Figyelemre méltó mondatok ezek a 60-as évekből.

No de nézzünk körül a szép üvegezett fatárlókban, a mobilok világában! Az egyik vitrinben egy igen ósdi, kellőképpen kopott, sokat használt telefonkészüléket láthatunk: az Ericsson LB 37 fémdobozos postai masinát, 1937-ből. A Magyar Királyi Posta rendszeresítette a típust. Az áramforrást ezekben a készülékekben még kurbli szolgáltatja. Ugyanebben a vitrinben már messziről feltűnik a látogatónak egy gumicsizma, amit még a Nokia alkotott meg 1978-ban. A finn cég eredetileg papírgyártással foglalkozott, később gumiból készült termékeket állított elő.

Egy másik tárlóban táskányi méretű, fekete doboz látható, amely a Motorola MCR 4800XL névre hallgat – egy ilyen típusú rádiótelefonnal indította Magyarországon az első mobilhívást Bod

Ericsson LB 37
fémdobozos
postai
telefonkészülék
(1937)

Képes Zoltán, Domokos Zoltán
és Görbe László egykori fizika-
tanár és igazgató a kiállításon

Szalay Imre a megnyitóbeszédét mondja,
középen Képes Zoltán informatikatörténész,
jobbra a négy gyűjtő: Novák László, Szepes
György, Domokos Zoltán, Csernák Márton

Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter, 1990. október 15-én. Ezzel avatták fel az első olyan magyarországi rádiótelefon-hálózatot, amely független volt a földi hálózattól, de azzal is tudott kommunikálni.

Ha továbbmegyünk, mindenféle színű, egymástól kisebb-nagyobb mértékben eltérő formájú, dizájnos mobiltelefonokat láthatunk a tárlókban. Mindegyik kitűnő állapotban van. A gyűjtők nemcsak értenek ezekhez a készülékekhez, hanem vigyáznak is rájuk. Domokos Zoltánt arról kérdeztem, hány darabból áll a gyűjteménye. – Úgy négyszáz készüléket tartok a lakásomban – válaszolta. – És mindegyik használható? – Persze – felelte, majd mindjárt elő is vett a zsebéből egy régi típusú, még a 90-es évekből származó, kis méretű készüléket, ami ma is tényleg kitűnően működik.

Egy másik vitrinben, sárga-piros kapszulában egy vodafonos mobil látható, egy GSM-mobilkészülék, 4 MB belső memóriával, 2007-ből. Vannak csúsztatható, kihajtható, sőt tükrös modellek is – ez utóbbiak természetesen a hölgyek kedvéért, hogy sminkelhessenek, ha szükséges. Aztán persze vannak itt afféle „bunkofonok” is, hosszú antennával. Ezek az óriási készülékek Ördögh Zoltán gyűjteményéből valók. Ő a 2000-es évek elején kezdte gyűjteni a mobiltelefonokat, és mára közel hatszáz darabosra nőtt a kollekciója.

A Piarista Múzeum kiállítóterének végében, az utolsó tárlóban szinte megelevenedik a *Csillagok háborúja*: egy olyan készüléket láthatunk, ami teljesen úgy néz ki, mint a Halálcsillag. Legalább is így jellemezte a tárlatvezetés során Novák László, az egyik gyűjtő fiatalember. De van, aki szerint inkább a hold felszínére emlékeztet. A készülék valójában egy Sony Ericsson bluetooth-os kihangosító, hangszóró.

A mobiltörténeti kiállítás mindenki számára érdekes lehet, aki érdeklődik a saját kora iránt, értelmezni szeretné az általa is használt technikai eszközöket, és kíváncsi e használati tárgy történetének kezdeteire. És érdekes lehet a Z generáció számára is, melynek tagjai már az okostelefonok világában szocializálódtak.

A rendhagyó tárlat február 29-éig látogatható a Piarista Múzeumban (1052 Budapest Piarista u. 1., V. emelet – bejárat a Piarista Gimnáziumon keresztül). Nyitvatartás hétköznapokon 10 és 18 óra között. A kiállítás megtekintéséhez előzetes bejelentkezés szükséges, amit a museum@piarista.hu e-mail-címen lehet megtenni.

Szöveg és kép: Mészáros Ákos

Ágnesek szárnyas oltára

Csaknem ötven éve annak, hogy irodalmi anyám, *Karig Sára* műfordító az Európa Könyvkiadóban bemutatott *Gergely Ágnesnek*, aki számomra mindig nála éppen tíz évvel idősebb, rég halott irodalomtánár-művészettörténész anyámat hozza vissza, aki az Ágnes szülőhelyével, Endrőddel szomszédos, Körös-parti ikertelepülésen, Gyomán látta meg a napvilágot. De – különösen ez a remekbe szabott, a maga 52 oldalnyi mértéktartó terjedelmével is egy antwerpeni gyémántcsiszoló fegyelmезetten szikrázó kincseire emlékeztető új kötettel – visszahoz még valakit, *Nemes Nagy Ágnes*t.

És valóban, a név kötelez: annyi hiteltelen, gyakran már-már émelyítő önkibontáshoz képest (műveljék bár költő hölgyek vagy urak!) megtisztító erejű az ő verseiket olvasni. És olvasás közben felötlik bennünk az Ágnes név etimológiai magyarázatából két, mindkettőjükre hajszálpontosan illő jelző: *tartózkodó, érintetlen*. A párhuzamosságok száma szinte végtelen, disszertációt, de legalábbis tanulmányt igényelne méltó kifejtésük. Egy könyvajánló keretei között kénytelen vagyok néhány epizódra hivatkozni, nem megfesteni, legfeljebb felvázolni az Ágnesek szárnyas oltárát.

Lássuk először azokat a verseket, egy hatalmas ívű, kétrészes kompozíciót, a *Testetlenül I–II-t* –, amelyekben egy rabbi unokája (Gergely Ágnes) vágyódik az első részben „Isten fiá”-nak, „Adonáj”-nak, a másodikban „én Uram”-nak nevezett Isten elveszített, de voltaképpen visszavágyott közelségére. Nem egy ateista sorai ezek, hanem egy gyakran kitaszított, kizárt, minden „Jézus és a kufárok”-szerű élethelyzettől tartózkodó, sokat szenvedett asszonyemberéi:

„Nem voltam jelen soha
semmilyen osztozásnál.
A felosztásokat lenéztem,
nem érdekelt a másság.

A kockázóktól, a tolvajoktól
az undor tartott távol.
De tisztelettel maradtam távol
Isten fiától.

Emberfiának nevezte magát,
alázatból, szerényen.
Azóta tudom, emberfiának lenni
nem lehet szegényen.”

Ugyanez, Nemes Nagy Ágnes hangján, *A lovak és az angyalok* című, 1969-ben megjelent kötetében, egyik konfesszionális erejű verse, a *Kiáltva* négy sorában:

„Itt megaláztatás, ott szorongattatások,
Kín és életveszedelem.
Ne hagyd el sok papod hitetlen unokáját.
Ne hagyd el nyomorult fejem!”

S még két, nem mesternői és tanítványi, hanem a teljes lelki-szellemi rokon-ságot tanúsító idézet. Az első, Gergely Ágnes *A 80-as évek* című ironikus költeménye, egy igazi, nagy önfegyelmet mutatva szonettformában írott helyzetdal. Amelynek keserves stációihoz a mi, akkoriban pályakezdő nemzedékünknek is szerencséje lehetett:

„Mondja a verset Vér Amália,
minden sort mennydörögve szétsuhint.
Ezerötszáz a bruttó gázsija,
az írónőé háromszáz forint.

Recenziót ír doktor Ebonit,
stílusán gúny a hermelinpalást.
Az írónőt is megemlíti itt
egy lábjegyzetben, s várja a hatást.

Minden héten betoppan Lóhere,
elhív, igyál meg egy kávét vele,
homlokán látni, belül jegyzetel.”

Nemes Nagy Ágnes *Minduntalan* című verse még karneváli maszkban sem mutatja be az elkövetőket, még távolabb lép saját sérüléseitől és sértettségeitől; ez az írás nem ironikus, ez maga a személytelenségbe burkolt tragédia, mégis hasonlít sors- és verstársához:

„Minduntalan megsértenek.
A villamosok, a legyek,
a képzelet, a mozdulat –
percenként öl az indulat.
S az indulatra, mint a zsák,
váratlan hull a bénaság.

Jó volna messze, messze – mindegy.
Meg-megbicsaklik a tekintet.
Még vágyom.

De már hallom olykor,
hogyan sutorog, mint függönyön
üres ablakban éji szél,
a közöny.”

A szárnyasoltár-elmélettel továbbra sem kell elszakadnunk, hiszen Gergely Ágnes gazdag, változatos, sok műfajú életművéből üdítő módon hiányoznak a valódi és az álságos damaszkuszi utak. Maradéktalanul igaz ez arra a három szárnyat is kínáló vers-rekviemre, amit az 1963-ban írott *Ajtófélfámon jel vagy* című apasíratóból, illetve a mostani kötet nyitóverséből, az *Első versem* című műből komponált a költőnő, munkaszolgálatban elpusztított, művelt és tehetséges apja, *Guttman György* újságíró emlékére:

Ha egyszer már a puskatussal
a férfit fejbe vágták
hát dobják le a Tajgetoszról
az özvegyet s az árva

Tizenkét éves voltam akkor
vagy talán tizenhárom
nem tudtam hogy véteim sorsa
fennakadhat egy átkon

De minden férfit hozzá mérek
minden folyót a vérhez
minden pofont minden jelet
a rettentő ütéshez.

1946./2017. november

S most álljanak itt a hármast oltár idő-
rendben középső részének, az *Ajtófélfámon
jel vagy* című versnek (alcíme: *Halott apám-
nak*) visszafogottságukban is megrázó
befejezősorai:

„hiszen hazudtam, látni szoktalak,
a novemberi fojtó ég alatt
velem indulsz, lélegzel, könnyeid
az én torkomat szorítják, és én hagyom,
s ott fön, ahol nincs keresnivalója,
az a szádból kiütött, vékonyka
Memphis cigaretta
átégeti a bőrt egy csillagon.”

Az elegáns, vékonyka, mégis súlyos
kötet drámaiságát olykor gyilkos humorú
közjátékok enyhítik, így a *Dativus ethicus*
című fogászati kalamajka, mely egykori
szájsebészeti segédműtősnő korszakomra
emlékezve egy igazi aha-élmény erejével
hatott rám, de bárki számára érzékletes
bepillantást kínál a mai gyógyászat bugy-
raiba... (tisztelet minden kivételes hely-
nek és nagybetűs Gyógyítónak). A szikrá-
zó, kiválóan szerkesztett – *Mészáros Sán-
dor* ihletett munkája – kis gyűjtemény
több darabjáról szívesen írnék még, köz-
tük az *E. M. Forster Szoba kilátással* című
művét és annak filmváltozatát is felidéző
szépséges címadó vers, a *Még egyszer Fi-
renzébe* minden soráról. Igazi ars poeticá-
nak mégsem ezt a költeményt érzem, ha-
nem a *gyönyörű* (Nemes Nagy Ágnes jel-
zője ez) írói mesterség és a többi művé-
szetek nyomulást nem ismerő *minden Ág-
nesének* sorsát összefoglaló *Andersen a kas-
télyban-t*. Különösen a vers fegyvermeze-
ten dacos zárósorait.

„Mert van-e, aki nem volt
földbe taposva még?
s álomnak és halálnak
azt sikoltja: elég!

De ha fölébe hull is
válasz helyett egy árny,
kinőhet büszke hátán
a fényes hattyúszárny!

2017. április”

(Gergely Ágnes: *Még egyszer Firenzébe,
Versek, 2016–2019, Kalligram, 2019)*

Petrőczi

Értékmentő fák

Minden fa érdekes, minden fa érték. Amíg
él, árnyékot ad, gyümölcsöt hoz és meg-
tisztítja a levegőt. Kivágás után tucatnyi
felhasználási módja lehet; a családi és a ví-
kendházak bizonyos részei például a mai
napig részben fa alapanyagból készülnek.
Viczián Zsófia újságíró, művelődéstörténész
és pedagógus is hasonlóan gondolkodik. A
fák iránti szenvedélyes szeretetének bizo-
nyítéka a *Budapesti fák* című, novemberben
megjelent kötet, amit az interneten megje-
lent cikkeiből állított össze.

A *Pestbuda.hu* online várostörténeti maga-
zinban közzétett írásai a téma bizonyos fo-
kig periférikus mivolta ellenére is sokakat
érdekeltek. Az online lap és a Látóhatár ki-
adó főszerkesztője, *Halász Csilla* ízléses, ele-
gáns kötetet szerkesztett ezekből a dendro-
lógiai írásokból. Az olvasmányos, könnyed
stílusban megírt válogatás előbb Buda, az-
tán a Margit-sziget, végül Pest fát veszi sor-
ra, jobbára évgyűrtük száma és a kulturális
emlékezetben betöltött szerepük alapján.
Viczián Zsófia történeti vizekre vezeti olva-
sóját: részletesen bemutatja a Habsburgok
magyarországi ágához tartozó *József* nádor
kertészeti eredményeit, melyek közül ki-
emelkedik az egykori Nyulak szigetének
egybefüggő parkká alakítása, illetve a Vá-
rosliget fákkal való betelepítése. A reform-
kori főherceg, a magyar kert- és parkkultúra
történetének e meghatározó alakja a vad-
gesztenyefákat kedvelte a leginkább, melyek
manapság nagy veszélynek vannak kitéve.
Viczián Zsófia is beszámol arról, hogy a fa-
fajta kártevője, az aknázómoly ellen nincs
megfelelő védekezési lehetőség, így elkép-
zelhető, hogy unokáink már nem fogják test-
közelből ismerni ezeket a fákat. Pedig iga-
zán kellemes időtöltés terebélyes, fehérén vi-
rágzó koronájuk alatt üldögelni tavasszal. E
fák termését – amely gyógyászati alapanyag
is – szívesen fogyasztják az erdei vadállatok,
az őz, a szarvas. A vadgesztenye veszélyez-
tetettsége miatt a helyére napjainkban az el-
lenállónak mutakozó hússzínű vadgeszten-
yét ültetik, aminek rózsaszínes a virága.

A könyvben is nagy hangsúllyal szere-
pelnek a gesztenyék, például az I. kerület-
ben lévő két ősrég gesztenyefa, melyek
eredetileg hárman voltak. „Természeti em-
lékek” – áll a táblájukon a krisztinavárosi
Mészáros utcában. A szerző várostörténeti
alapossággal mutatja be, miként nézett ki
évszázadokkal ezelőtt a fővárosnak ez a ré-
sze. A szöveg mellett látható, 1865-ből
származó fényképfelvétel tanúsága szerint
az egykori polgári környezet mára szinte a
felismerhetetlenségig megváltozott.

Ugyancsak az I. kerület ékessége a tabáni
eperfa, amely a Kőműves lépcső melletti te-
niszpályák fölött, a domboldalon nő. Több
mint száz éve áll már. Egykori környezetét,
a Tabánt, ezt az elképesztően hangulatos, de

nem éppen a
közbiztonsá-
gáról és a
köztisztasá-
gáról híres,
történelmi
városrész

idestova nyolcvan éve elbontották már. (A
kötetben számtalan elbontott épületről esik
szó. Ezek egyike a Wagner-villa, melynek
kertjében, az egykori épülettől alig néhány
lépésnyire ma is ott magasodik a feltehető-
en *Wagner János* által ültetett vadgesztenye.
Könnyen rátalálhatunk, ha a Margit körút-
ról fölkapaszkodunk a meredek Mecset ut-
cán. Ma már csak szomorkodni tudunk
azon is, hogy a *Vén diófához* címzett, egykori
hangulatos krisztinavárosi kertvendéglő he-
lyén napjainkban egy irodaház áll.) Szeren-
csére máig megvannak a Hollós úti török-
mogyoró-fák, ahogyan a magyar főváros
legrégebbi közparkjaként számon tartott
Városmajor, a kevésbé ismert helyek közé
sorolt Budai Arborétum és a pesti Epreskert
fái is: rendesen és jól gondozzák, sokan is-
merik és szeretik őket. Akármilyen megle-
pő, a II. kerületben még libanoni cédrust is
láthatunk, méghozzá az ország egyedüli
cédrusát. Tekintélyes és méltóságot sugárzó
fa: törzsének kerülete 3,6 méter, életkora
115-140 év lehet. Szakszerű és tiszteletteljes
bánásmódot érdemelnének a fővárosi kő-
tengerben sýnlódó fák, amiket a kártevők
mellett a légszennyezés, a folyamatos város-
átépítés és az autóforgalom is veszélyeztet.
A könyv szerzője több tucatot felvonultat
közülük, akárcsak negyven évvel ezelőtt
Radó Dezső a *Fák a betonrengetegben* című
munkájában.

Kötetében Viczián Zsófia hol nyíltan fo-
galmazva állítja, hol pedig finoman érzékel-
teti: megéri törődni a fákkal. Akkor is, ha
csipkelődve kérdezhetné valaki: ugyan me-
lyik cselekvőképes fiatal jár ma rendszere-
sen sétálni, levegőzni, pláne szemlélődni a
természetbe? A kelet-közép-európai ten-
dencia azt mutatja, hogy a nagyberuházá-
sok során vajmi keveset törődnek az épített
és a természetes környezet megővásával.
Sajnálatos módon eltűnőben van a száz év-
vel ezelőtti polgári életmód üde színfoltjá-
nak számító kertvendéglő-kultúra, a szá-
zadelőig sokak által kedvelt korzózás és a
környezetünk tisztelete is. Már csak ezért is
üdvözlendő, hogy a fák egy elhivatott ba-
rátja közzétette az írásait. S hogy ezt közér-
thető stílusban tette, az éppen olyan ajándék,
mint a szövegekhez tartozó ragyogó kép-
anyag, amelynek legkiválóbb darabjai a
Fortepan gyűjteményéből származnak.

(Viczián Zsófia: *Budapesti fák – Kéregbe zárt
történelem. Látóhatár Kiadó, Budapest 2019)*

Navarrai Mészáros Márton

Kis Anglia – Biharban

Nem először és nyilván nem utoljára igyekszem egy-egy kis bihari krónikával szolgálni Olvasóinknak. Ezúttal a Berettyóújfalu közelében található Zsákára látogattunk el, az egyetlen magyarországi Rhédey-emplékhelyre, az 1858-ban gróf Rhédey Gábor által építtetett, a romantikus historicizmus jegyeit viselő, ritka szépségű kastélyba. Mint Mocsnik Tamás igazgató tájékoztatásából megtudtuk, a nehéz évtizedeket túlélte, nevezetes épületnek ez a harmadik felújítása, és egyben a leghitelesebb. A *Főnemesek és polgárok kulturális öröksége Biharban: a berettyóújfalui zsinagóga és a zsákai Rhédey-kastély bekapcsolása az idegenforgalomba* elnevezésű program egyik nagyon jelentős, a bel- és a külföldi turizmust egyszerre fejlesztő eredménye e renoválás elkészülte. A kastély jövője, kihasználtsága, megelevenedése egész Zsáka és az értekeihez képest sokak számára ismeretlen bihari régió közügye. Ez Kovács Kálmán polgármester szavaiból is kiderült.

Ideje azonban válaszolnunk a kérdésre: miért nevezhettem a címben a kastély belsőépítészeti, hangulati szempontból is művészi igénnyel helyreállított főépületét „kis Angliának”? Aki járt már Erdélyben, vagy egyszerűen jártas a kora újkori történelemben, nyilván felkapja a fejét a patinás Rhédey névre. A család egyik híres tagja volt (III.) Rhédey Ferenc, aki a XVII. század derekán, 1657–1658-ban néhány hónapra erdélyi fejedelem lett, II. Rákóczi György helyett. Az ő portréja is látható a kastély Rhédey-, illetve általában főnemesi tematikájú kiállításán. E tárlategység főszereplője azonban nem ő, hanem távoli rokona, az 1812 szeptemberében Erdőszentgyörgyön született, és mindössze huszonkilenc évet élt kisleány Rhédey Klaudia grófnő, Sándor württembergi herceg (Vilmos württembergi király unokatestvére) felesége. A grófnőt az erdőszentgyörgyi református templomban keresztelték meg; 18 éves korában egy farsangi bálon, Bécsben ismerkedett meg a württembergi herceggel, akivel csak 1835 májusában köthetett házasságot. Egyes források szerint ez idő alatt a vőlegénynek – a szigorú örömapa határozott kívánságára – meg kellett tanulnia magyarul. A házaspár egyetlen fia, Ferenc 1837-ben elnyerte a Teck hercege címet. Mary Adelaide cambridge-i hercegnő, Viktória angol királynő elsőfokú unokahúga lett a felesége. Száz szónak és morganatikus bonyodalomnak is egy a vége: a törekeny, kis termetű, de kitartó szerelmű erdélyi grófkisasszony a mai Windsorok egyik számontartott ősanja, II. Erzsébet angol királynő ükanyja. A ház angolos részletei, például a gyönyörű porcelánokkal és hivatalos királyi beszállítói Twinings-teareklámmal ékeskedő szalon, de ugyanígy a kastélykert, a mesterségek háza és a lovaglásra, fogathajtásra alkalmas pálya, a Berettyó kerékpártúrákra hívogató gátja vagy éppen a nagyrédei borászati kiállítás és a hangulatos pincébórozó is joggal remélheti, hogy számos brit vagy akár ameri-

kai vendég kedvelt turisztikai célpontja lesz. Meglehet, magáé Károly walesi hercege is, aki Erdélyben már hosszú idő óta otthon érzi magát, s aki Erdőszentgyörgyön tisztelgett egyik ősanja, Klaudia ottani nyugóhelyénél.

Rhédey Klaudia portréja...

...és melltűje

Vendégül látja majd Zsáka a méltán híres Debreceni Nyári Egyetem Angliából, Amerikából, illetve általában angol nyelvterületről érkező hallgatóit is, akik magyar nyelvet és kultúrát tanulnak itt. Az angliai kastélyok belső tereire emlékeztető előadóteremben igazán otthon fogják érezni magukat. Ezt az elegáns rezidenciát ugyan csak szép számmal látogatják majd a közeli Hajdúszoboszlóról érkező bel- és külföldi vendégek, akik Zsákán – hogy egy ott látható kiállításrészlet címét idézzem – megismerkedhetnek „az arisztokrácia diszkrét bájával”, egy beszédes belyeggyűjteménnyel és történeteket mesélő tárgyak egész sorával. Nem csupán a Rhédeyekhez, hanem (más, nevezetes famíliák mellett) a Vay, az Almásy és a Wesselényi főnemesi családokhoz kapcsolódó tárgyi emlékeket is megtekinthetnek itt a látogatók.

A tárgyaknak is van könnyük. *Sunt lacrimae rerum* – ahogy a latin mondás tartja. Itt, Zsákán lépten-nyomon találkozhatunk a főúri világ mindennapjainak *mosolyával*: a szépséges üvegajtó girlandjaival, Rhédey Klaudia brosstűjével, főúri asszonyok álomszépítő lepedőszélhímzéseivel, finom hajlású, könnyed karosszékekkel és egy olyan kecses kis női íróasztallal, amelynél ülve akár maga Klaudia rovgathatott volna szerelmes leveleket vőlegényének Erdélyből Németországba.

A helyszínen zajló rendezvényekről, időszaki kiállításokról a kastély honlapján és Facebook-oldalán keresztül értesülhetnek az érdeklődők. S hamarosan érdemes lesz ellátogatni a szomszédvárba, pontosabban a szomszédos kunyhóhoz is: Bakonszegre, ahol a Petőfi Irodalmi Múzeummal közös erőfeszítések nyomán újra élet költözik *Bessenyei György* felvilágosodás kori író-filozófusunk bihari remetelakába.

Petróczi Éva

TERMÉSZETRAJZ

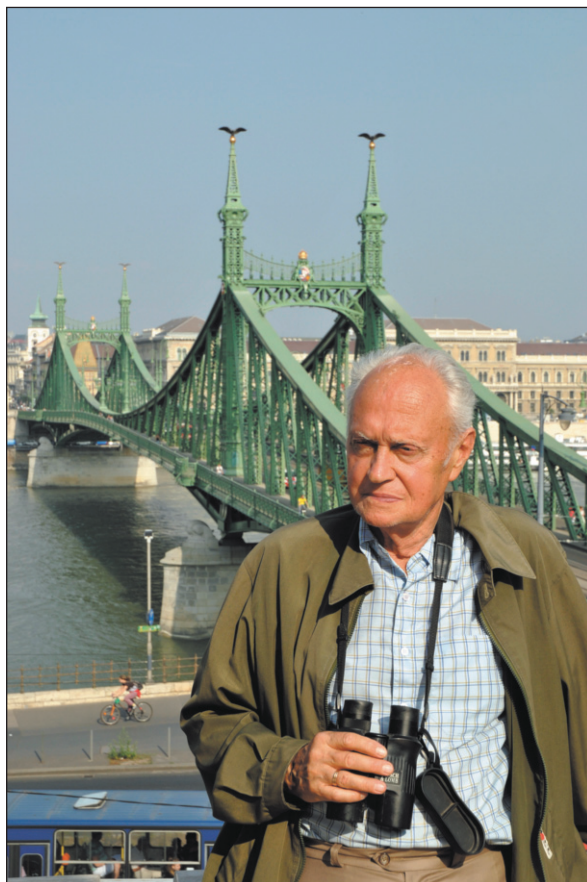
Schmidt Egon

Téli napsütésben a Szigeten

Megenyhült az idő, napok óta olvadt, és amikor december 8-án ebéd után leszálltam a villamosról a Margit-sziget bejáratánál, a korábbi komor felhőpaplan helyett ragyogó napsütés fogadott. A víz fölött sirályok keringtek, látszólag egykedvűen rótták egyik kört a másik után, de alig hajítottam feléjük az első kenyérdarabkát, máris fehér felhőként lebegtek előttem. Egymással versengve, hihetetlen ügyességgel kapták el a víz felé hulló kenyérdarabkákat. Egy viharssirály is repült a Duna felett, de nem jött közelebb. Amikor azonban egy nagyobb héjdarabot kaptam el az egyik danka, és nem tudta nyomban lenyelni, azonnal üldözőbe vette. A Szabadság hídnál már évek óta tapasztalom, hogy ezek a dankák nál csak alig valamivel nagyobb sirályok mindig távolabb maradnak, míg amazok akár kézből is elveszik a feléjük nyújtott kenyérdarabkákat.

A szigeten a havazásról már csak kisebb-nagyobb fehér foltok árulkodtak, csupán az árnyékos helyeken maradt több hó. Eleinte egyetlen madarat sem láttam, később hangos „sak-sak” hangokkal egy fenyőrigócsapat szállt le az egyik fán, de nyomban továbbrepültek. Minden télen nagy csapatokban mozognak, bejönnek a városba, ahol az ostorfák bogyoival táplálkoznak. Nagy fakopáncs érkezett valahonnan, megült az egyik fatörzsön, majd fölfelé kezdett kúszni. Egy helyen megállt, és vésni kezdte a kérget. Valamit érezhetett alatta, mert nagyon szorgalmasan dolgozott. Figyeltem egy ideig, de amíg láttam, úgy tűnt, nem talált semmit.

A kis állatkertnél megint ott voltak a csókák, valahol egy szarba is csörgött, majd néhány széncinege érkezett. Kitartóan kutat-

ták a már jórészt lomb nélküli ágakat, leszálltak a bokrokra is, egyikük egy rövid időre az avarba is leereszkedett.

A nagy tisztáson sárga és piros ruhás kutyák szaladgáltak, gazdáik az enyhe idő ellenére felöltöztették őket. Valamelyikük megzavarhatta azt a zöld küllőt, amelyik hangos „klü-klü-klü” kiáltással szállt át a tisztás fölött. A szálloda előtti bokros szélén négy zöldike keresgél. Sajnos későn vettem észre őket, már nem tudtam kitérni előlük, így elrepültek. A pintyfélék ősszel kisebb-nagyobb csapatokba verődnek, és többnyire a határt járják. A tarka tollú tengelicek a bogáncsokat kedvelik, de egy elhagyott napraforgótáblán nagy tömegben is gyülekezhetnek. Apajpusztán figyeltem meg egy ilyen, legalább félezer madarat számláló csapatot, amiben tengelicek, kenderikék, mezei verebek, zöldikék, citromsármányok, fenyő- és erdei pintyek voltak együtt.

Hagytam a zacskóban kevés kenyérdarabkát, és amikor a kis díszta-vaknál elővettem, a tőkés récék nyomban felém úsztak. Mások is etethették őket, mert nem tűntek nagyon éhesnek, de azért mindent elfogyasztottak. Vörösbegy mozgott a bokrok alatt, talán ugyanaz a madár,

amit néhány hete ugyanitt láttam. Felettem egy kék cinege tornászott az ágakon, valahol dolmányos varjú károgtott. Ez juttatta eszembe, hogy a korábbi sétáimmal ellentétben most egyet sem láttam. Amíg a villamosra vártam, a sirályokat néztem. Ugyanúgy keringtek, mint máskor, s szemüket a hídra fűgesszve várták, hogy valaki megálljon, és kenyérdarabkákat dobáljon feléjük.

EGYHÁZI ZENE

A Kelet világossága az új esztendőben is

Magyarország legkedveltebb vokális együttese, a Szent Efrém Férfikar 2020-ban is folytatja óriási népszerűségnek örvendő *Orientale Lumen* – *Kelet világossága* című sorozatát. Helyszíne Pest legősibb temploma, a belvárosi Nagybaldogasszony-főplébánia-templom a Március 15. téren.

A kilencedik *Orientale Lumen* sorozat középpontjában a nők állnak. A nyitókoncerten a közel-keleti egyházzene egyik legnagyobb sztárja, a bejrúti születésű Abeer Nehme lesz a Szent Efrém Férfikar vendége.

A férfikar és az énekesnő kapcsolata 2013-ban kezdődött, amikor Abeer Nehme Magyarországra jött forgatni a világ népzeneit bemutató sorozatával. A Bakáts téri templomban tartottak egy közös felvételt a férfikarral. Annnyira magátólértődően és inspirálóan indult a közös muzsikálás, hogy egyértelművé vált: az együttműködést folytatni kell. Az énekesnő kétszer is közös koncertre hívta a Szent Efrém Férfikart a Közel-Keletre: Abu-Dzabiban és Fudzejrában léptek fel, illetve a Festival of World Sacred Music nyitókoncertjén is közösen álltak színpadon a körülbelül négyezer fős közönség és Lalla Szalma ma-

rokkói hercegnő előtt. A férfikar számára rendkívül megtisztelő volt, hogy a világhírű énekesnő már kétszer is elfogadta a meghívásukat: 2015-ben és 2016-ban is telt ház előtt lépett fel a férfikarral közös hangversenyeken, amelyek a mai napig az *Orientale Lumen* sorozat legemlékezetesebb pillanatai közé tartoznak.

2020-ban ismét Magyarországra látogat Abeer Nehme. Ezúttal egy ünnepi műsort állítanak össze a férfikarral: arámi, kopt, szárd, örmény, szláv, szír, bizánci, ruszin és magyar imákat adnak elő a sorozat ortodox karácsonyi koncertjén.

A Szent Efrém Férfikar 2011 óta évente rendezi meg az *Orientale Lumen* sorozatot, melynek keretében a keleti rítusú keresztény egyházzene legszebb kompozíciói hangoznak el nemzetközileg ismert szölisták és sztáregyüttesek tolmácsolásában. Az elmúlt nyolc évadban olyan kiváló előadók adták a Szent Efrém Férfikarral közös koncertet, mint *Sebestyén Márta*,

Abeer Nehme, Palya Bea, Marie Keyrouz nővér, Jevgenyij Nyesztyerenko, Dész László, Szokolay Dongó Balázs, Pál István Szalonna és bandája, a moszkvai Dorosz Kvintett, az Amadinda, a Parafónia, az Orosz Ortodox Szölisták, az Optyina Pusztiny Férfikar és a Moszkvai Patriarkátus Kórusa.